

3. Тумбина О. В. Контраст и парадокс в повествовательной прозе Оскара Уайльда. (К характеристике творческого метода писателя) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (европейская литература)» / О. В. Тумбина. – СПб, 2004. – 20 с.

4. Brady K. The Short Stories of Thomas Hardy. – New-York, St.Martin's Press, 1982. – xii, 235 p.

5. Hardy T. A Group of Noble Dames : [short stories] / T. Hardy. – L. : Macmillan and Co., Ltd, 1907. – 270 p. – (Першотвір).

УДК 811.111 [36+37+42]

Ю. О. Савіна,

ДВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОВНИХ ЗАСОБІВ ТА КОГНІТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ МАЛОЇ ПРОЗИ ДЖЕРОМ К. ДЖЕРОМА Й О. ГЕНРІ)

Стаття присвячена порівняльному аналізу мовних засобів і когнітивних механізмів, які вживає автор для створення комічного ефекту у художніх текстах Джером К. Джерома й О. Генрі.

Ключові слова: комізм, порівняльний аналіз, мовний, когнітивний, художній текст, мала проза.

COMPARATIVE ANALYSIS OF VERBAL MEANS AND COGNITIVE MECHANISMS OF COMIC CREATION IN J.K. JEROME AND O. HENRY'S SHORT STORIES

The article deals with comparative analysis of verbal means and cognitive mechanisms that author uses for creation of comic effect in J.K. Jerome and O. Henry's humorous texts. The phenomenon of the comic, verbalized in J. K. Jerome and O. Henry's short stories, is characterized by a complex cognitive nature, conditioned by a complex interaction of many factors: extralingual, genre, textual, verbal and cognitive. Linguo-cultural difference of the British and American writers greatly affects the verbalization of the comic in the works studied. Cultural colouring of the phenomenon of the comic is manifested on the cognitive level in various types of incongruence as the cognitive mechanism of the comic creation in both writers' short stories, as well as the prevalence of logical and conceptual incongruence in J. K. Jerome's short stories, while a leading source of the comic in O. Henry's short stories is evaluative incongruence; ontological incongruence appears a less effective cognitive mechanism of the comic creation in both writers' short stories.

Key words: the comic, comparative analysis, verbal, cognitive, short story.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ И КОГНИТИВНЫХ МЕХАНИЗМОВ СОЗДАНИЯ КОМИЧЕСКОГО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ (НА МАТЕРИАЛЕ МАЛОЙ ПРОЗЫ ДЖ. К. ДЖЕРОМА И О. ГЕНРИ)

Статья посвящена сравнительному анализу языковых средств и когнитивных механизмов, которые употребляет автор для создания комического эффекта в художественных текстах Джером К. Джерома и О. Генри.

Ключевые слова: комизм, сравнительный анализ, языковой, когнитивный, художественный текст, малая проза.

З античних часів феномен комічного тісно пов'язаний з такими давньогрецькими та давньоримськими іменами як Платон, Аристотель, Луцилій, Луцій та Аней. У Середні віки та період Відродження комічне асоціюється з такими філософами і письменниками, як Еразм Роттердамський, Франсуа Рабле і т.д. У період Романтизму центр дослідження категорії комічного перемістився до Німеччини. І варто зазначити, що значний внесок у дослідження цієї категорії зробили такі німецькі філософи як І. Кант, З. Фройд і Г. Гегель [7, с. 11].

В сучасні часи сфера комічного немало привертає до себе увагу не тільки вчених-філологів (М. В. Вербицька, В. М. Голубко, С. А. Голубков, В. С. Манаков), але й також велика увага комічному приділяється з боку філософії (Л. Н. Столович, В. П. Шестаков), історії та етнографії (Д. С. Ліхачов, В. Я. Пропп, Е. Мелетинський), прагмалінгвістики (Chiago, R. Alexander, A. Курганов, М. Кулініч, О. М. Попова) та когнітивної лінгвістики (М. Минський, В. О. Самохіна, О. М. Радаєв.).

Дослідженню мовних засобів створення комічного в більшому сприяли праці В. В. Виноградова, В. П. Григор'єва, О. А. Земської. Аналізу мовних засобів формування різноманітних типів комічного присвячені також праці Л. В. Азарової, П. Б. Коржевої, М. П. Міхліної, С. І. Походні, Г. Г. Почепцова та Ю. К. Щеглова.

Головною метою роботи є надати комплексний та ґрунтовний аналіз вживання когнітивних механізмів та лінгвостилістичних засобів створення комічного в англійській та американській літературах, а саме в гумористичних творах Джером К. Джерома й О. Генрі.

У відповідності з основною метою статті поставлені наступні задачі:

– надати характеристику мовним засобам і когнітивним механізмам, які створюють комічний ефект у художніх текстах Дж. К. Джерома й О. Генрі;

– сформулювати яву про відмінності американського і англійського гумору.

Комічне – одна з найскладніших і різнопланових категорій естетики. Б. Дземідок під комічним розуміє як природні (тобто ті, які виникають незалежно від чийогось наміру) події, об'єкти та виникаючі між ними відносини, так і конкретний вид творчості, суть якого зводиться до осмисленого конструювання деякої системи та понять, а також системі слів з метою викликати комічний ефект [3, с. 4].

Як відомо, комічне має евристичну природу і створюється завдяки вибірковому пошуку відповідних мовних засобів. Винаходження лінгвістичних шляхів породження комізму у будь-якому випадку є суб'єктивним і неповторним результатом вільної творчої діяльності письменника, а мовні засоби, таким чином, за спостереженням Н.М. Ротанової є «усвідомленими і контекстуально та ситуативно обумовленими, що доводить їх приналежність мовленню» [4, с. 210], а також мові як системі «об'єктивно існуючих, соціально закріплених знаків, які співвідносять понятійний зміст і типове звучання» [1, с. 28]. З погляду стилістики основні мовні засоби створення комізму можливо знайти на всіх рівнях аналізу художнього тексту Дж. К. Джерома й О. Генрі, оскільки по формі вони співпадають із загальноприйнятими визначеннями стилістичних прийомів, фігур, тропів, зображально-виражальних засобів мовлення. Виділяючи основні мовні прийоми комічного, Дж. К. Джером робить акцент на перевазі лексичного потенціалу мовних одиниць при створенні комізму і зазначає, що буквально тлумачення переносного значення слова, зіткнення в одному контексті різних значень багатозначного слова або співзвучних слів, порушення смислового зв'язку між словами в словосполученні, порівняння, персоніфікація, а також деякі тропи (метафора, гіпербола, перифраз) відіграють найважливішу роль у створенні комізму.

Щодо творів Дж. К. Джерома, варто зазначити, що існує необхідність уникати розглядання фонетичного рівня аналізу тексту. Цей факт є усвідомленим, оскільки попередній огляд робіт, присвячених різним аспектам вивчення мовної специфіки прози Дж. К. Джерома підтвердив, що в оповіданнях Дж. К. Джерома доволі важко знайти такі фонетичні прийоми створення комічного, як наприклад, порушення коректності мовлення (звукової форми вимовляння) або правильності постановки наголосу, римована співзвучність або звукопис (звукосподібнення), навмисна «бідність» вокабуляру.

Проаналізувати комічне та навіть просто надати його опис являється досить складною справою, оскільки у нього присутні одиниці і структури різної природи, які виконують різні функціональні завдання. Прикладами можуть слугувати наступні цитати із оповідання «On the Weather», в яких головний персонаж розмірковує про власну долю і примхи природи: «*I have only to show myself in the street on a muddy day to be half-smothered by it. It all comes of being so attractive, as the old lady said...*» [9], або: «*Just lately she has been favoring us with almost incessant rain...*» [9]. Як бачимо, іронічну модальність висловлюванням надають саме підкреслені мовні одиниці, в той час як у художніх текстах О. Генрі не привалює іронія, а лише інколи проявляється у коротких висловлюваннях, а не на рівні слова: «*The third day out we drove into one of the most specious and tidy little towns that nature or Rand and McNally ever turned out*» [8, с. 126]. На прикладі можна побачити, що Rand and McNally виступає в ролі видавництва, яке випускало путівники, географічні карти та карти маршрутів. Доволі часто в творах Дж. К. Джерома спостерігаються випадки створення комічного на лексичному рівні завдяки використанню у незвичному контексті як окремого слова, так і словосполучення, які, у свою чергу, стають об'єктами метафоричного переосмислення. У якості прикладу розглянемо наступне спостереження за властивостями твердого бою, яке робить головний герой повісті «Three Men in a Boat»: «*Cheese, like oil, makes too much of itself. It wants the whole boat to itself*» [10, с. 31]. У наведених реченнях комічний ефект виникає завдяки використанню дієслівникового сполучення «*to make too much of oneself*» («вважати себе чимось більшим, ніж є насправді») і окремого дієслова «*to want*» («бажати») у якості мовних характеристик поведінки неістоти – сиру, в той час як традиційне уживання зазначених одиниць знаходимо в сфері опису дій людини та окремих тварин, оскільки лише вони мають здатність до розумової діяльності. Різновид метафоричного прояву – персоніфікація, дає автору твору можливість «розмістити» семантично нейтральні лексичні одиниці у незвичному для них контексті, що викликає комічний ефект та сміх. Твори Дж. К. Джерома й О. Генрі мають певні стилістичні схожості щодо формування комічного, так як для створення комічного О. Генрі здебільшого, як і Дж. К. Джером використовує іронію: «*Fisher Hill was a low, malarial town; and a compound hypothetical pneumocardiac anti-scorbutic tonic was just what I diagnosed the crowd as needing. The bitters started off like sweetbreads-on-toast at a vegetarian dinner*» [8, с. 8].

Такі дослідники як Г. Хоум, І. Кант, вважають, що комічним слід вважати будь-яке явище, яке відхиляється від норми і тому його можна вважати недоцільним та недоречним. Практично всі дефініції комічного будуються на визначенні його як естетичної категорії, яка допускає відображення явищ, які містять в собі алогізм, порушення, відхилення від норми, невідповідності, протиріччя [5, с. 56].

Ю. Б. Борев відмічав, що під комічним «передбачається розуміння невідповідності» [2, с. 34].

В. О. Самохіна поділяє гумор на лінгвістичний (мовні норми, мовленнєві норми, текстово-жанрові норми) та ситуативний (онтологічні норми, логіко-понятійні норми, валоративні (ціннісні) та дискурсивні норми) [5, с. 70].

Найбільш поширеним когнітивним механізмом створення комічного у творах Дж. К. Джерома можна вважати порушення онтологічної норми, яка характеризує загальний устрій світу, світогляд та світосприйняття людини. Також автор часто-густо використовує в своїх творах ефект неочікуваності (непередбачуваності), який і можна прослідкувати у наступному прикладі: «*Why, in Germany, is it the custom to put the letter-box up a tree? Why do they not fix it to the front door as we do? I should hate having to climb up a tree to get my letters... Besides, it is not fair to the postman. ... If they will fix it to a tree, why not fix it lower down, why always among the topmost branches? But, maybe, I am misjudging the country.*» he continued, a new idea occurring to him. «*Possibly the Germans, who are in many matters ahead of us, have perfected a pigeon post. Even so, I cannot help thinking they would have been wiser to train the birds, while they were about it, to deliver the letters nearer the ground. Getting your letters out of those boxes must be tricky work even to the average middle-aged German. I followed his gaze out of window. I said: «Those are not letter-boxes, they are birds' nests»* [10, с. 158]. В той час як у творах О. Генрі автор намагається створити комічний ефект за допомогою порушення логіко-понятійних норм: «*From my earliest recollections, 'says he, alcohol seemed to stimulate my sense of recitation and rhetoric*» [8, с. 376]. Також на рівні з творами Дж. К. Джерома не виключене використання прийому порушення онтологічної норми: «*I struck Fisher Hill, Arkansas,*» said he, «*in a buckskin suit, moccasins, long hair and a thirty-carat diamond ring that I got from an actor in Texarkana. I don't know what he ever did with the pocket knife I swapped him for it*» [8, с. 8]. Складно уявити людину, яка була б вдягнута в мокасини, костюм з оленьчої шкіри і мала б при цьому перстень з тридцятикаратовим діамантом. Але як стає зрозуміло, герой не отримав його в подарунок, наприклад, а обміняв на звичайний складний ніж.

Можна стверджувати, що гумор доволі відрізняється у різноманітних лінгвокультурах. Теж саме ми можемо говорити і про американський і англійський гумор. Зробити опис англійського характеру непросто, але єдине що можна сказати це те, що англійці мають дуже тонкий гумор, в той час як американці не звикли стримувати себе і вважають за можливе шуткувати на будь-які теми. Так як англійці намагаються не розповсюджувати гумор на такі теми, як політика, релігія та національні раси, тож і в текстах Дж. К. Джерома ми не зустрінемо зухвалих висловлювань щодо президента або королеви. В творах О. Генрі навпаки: «*By and by a young man in a blue necktie slips into the chair next to me and asks the time. Half-past ten,*» says I, «*and you are Andy Tucker. I've seen you work. Wasn't it you that put up the Great Cupid Combination package on the Southern States? Let's see, it was a Chilean diamond engagement ring, a wedding ring, a potato masher, a bottle of soothing syrup and Dorothy Vernon – all for fifty cents*» – Дороти Верон – дочка англійського вельможі, яка жила у XVI столітті [8, с. 9]. «*After breakfast me and Andy, with eight cents capital left, casts the horoscope of the rural potentate. «Let me go alone,*» says I. «*Two of us against one farmer would look as one-sided as Roosevelt using both hands to kill a grizzly*» – Президент США Теодор Рузвельт (1858 – 1919) зачасу в пресі вихвалявся своїми подвигами, які він робив на полюванні [8, с. 14].

Тож можна зробити висновок, що національний момент дуже важливий у художніх текстах, і в гуморі в цілому, так як за допомогою гумористичного сприйняття можна зрозуміти психологічний склад характеру, національні культурні традиції.

Автори створюють комічне на відхиленні різних когнітивних норм, але спільною характеристикою гумористичних творів Джером К. Джерома й О. Генрі можна вважати широке вживання персоніфікації і іронії, які є яскравими елементами експресивності.

В подальшому передбачається аналіз практичного матеріалу і дослідження вживання інших видів порушення норми у художній літературі. Також вважається за потрібне провести аналіз мовних засобів та когнітивних механізмів в динаміці їх використання у художньому тексті.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Жанры общения / Нина Давидовна Арутюнова // Человеческий фактор в языке. Коммуникация, модальность, дейксис : [сб. науч. ст.] – М. : Наука, 1992. – С. 52–56.
2. Боров Ю. Б. О комическом / Юрий Борисович Боров. – М. : Искусство, 1957. – 441 с.
3. Дземидок Б. О комическом / Богдан Дземидок. – М. : Прогресс, 1974. – 223 с.
4. Ротанова Н. М. Обучение школьников речевым средствам комического на уроках русского языка : дис. на соиск. уч. степени канд. пед. наук : 13.00.02. / Надежда Михайловна Ротанова. – М. : МГПУ, 1993. – 210 с.
5. Самохина В. А. Современная англоязычная шутка / Виктория Афанасьевна Самохина. –Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2008. – 356 с.
6. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха / Владимир Яковлевич Пропп. – М., 1976. – 321 с.
7. Харченко О. В. Американский дискурс комічного / Олег Валентинович Харченко. – Київ : ТОВ «Сталь», 2010. – 355 с.
8. Henry O. 100 Selected Stories / O. Henry. – L. : Wordsworth Edition Limited, 1995. – 750 p.
9. Jerome K. Jerome. On the Weather / Jerome Klapka Jerome. [Electronic reference]. – Mode of access : <http://e-essays.quotidiana.org/Jerome/weather/>.
10. Jerome K. Jerome. Three Men in a Boat / Jerome Klapka Jerome. – L. : Wordsworth, 2008. – 171 p.

УДК 821.111.09'06 (71)

І. М. Тимейчук,

Національний університет «Острозька академія», м. Острог

РОЛЬ СИНТАКСИЧНИХ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У РОМАНІ М. ЕТВУД «ІСТОРІЯ СЛУЖНИЦІ»

У статті проаналізовано вживання синтаксичних стилістичних прийомів та моделей у романі-дистопії «Історія Служниці» М. Етвуд і визначено роль цих засобів у формуванні дискурсу підпорядкованої Іншої. Використано метод гіноцентричної феміністичної критики, аби розглянути твір М. Етвуд у контексті тематики і структури її жіночого письма, проаналізувати жіночих персонажів та позиціонування жінки в системі дистопійного патріархального суспільства.

Ключові слова: дистопія, Інший, «друга стаття», гіноцентрична феміністична критика, лінгвістична й культурна моделі гінокритики, парцеляція, апозіопезис, еліпсис, анафора.

ROLE OF SYNTACTIC STYLISTIC DEVICES IN MARGARET ATWOOD'S NOVEL THE HANDMAID'S TALE

This article deals with the dystopia *The Handmaid's Tale* (1985) of Canadian author Margaret Atwood. Since the 1980-s, in her novels Margaret Atwood has been raising the burning questions of nowadays, underlying the problems of totalitarianism, authoritarian mind, theocratic fundamentalism, power, freedom, and colonization; addressing the issues of the environment, of catastrophic scientific experiments and their apocalyptic consequences; revealing the problems of women in a patriarchal society, etc.

Margaret Atwood is a representative of the English branch of the Canadian postmodern literature. Her novels are characterised by the extensive use of syntactic stylistic devices. Therefore, the ultimate goal of the author of this article is to define the role of these devices in shaping the discourse of the subordinate Other in one of the author's dystopic novels *The Handmaid's Tale*. The female characters of this novel are colonized and regarded as the 'second sex' (according to Simone de Beauvoir). Consequently, the researcher uses Elaine Showalter's method of feminist gynocritics, especially the linguistic and cultural models, to analyse the themes and patterns of women's writing and narrative mode, as well as to study female characters and their positions within a patriarchal society of the novel.

Key words: dystopia, Other, second sex, feminist gynocritics, linguistic and cultural models of gynocritics, parceling, aposiopesis, ellipsis, anaphora.

РОЛЬ СИНТАКСИЧЕСКИХ СТИЛИСТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В РОМАНЕ М. ЭТВУД «РАССКАЗ СЛУЖАНКИ»

В статье проанализированы употребления синтаксических стилистических приемов и моделей в романе-дистопии «Рассказ Служанки» М. Этвуд и определена роль этих средств в формировании дискурса подчиненной женщины – Другой. В статье использован метод феминистской гинеитики, чтобы рассмотреть произведение М. Этвуд в контексте тематики и структуры ее женского письма, проанализировать женские образы и позиционирование женщины в системе дистопийного патриархального общества.

Ключевые слова: дистопия, Другой, «второй пол», феминистская гинеитика, лингвистическая и культурная модели гинеитики, парцеляция, апозіопезис, эллипсис, анафора.

Творчість М. Етвуд займає чільне місце у світовій літературі. Авторка є провідною представницею канадського постмодернізму поряд з О. Томас, Дж. Боуерінгом, М. Ондаатє, Р. Кроетшом, Т. Фіндлі, Дж. Годгінсом, А. Ван Герк, Л. Коеном, С. Свон, К. Блейзом та іншими. Письменниця належить до англомовного напрямку жіночої постмодерністичної традиції канадської літератури. У творах М. Етвуд закладено феміноцентричний принцип, за яким центральний аспект проблематики сфокусовано на жіночому як протилежному до чоловічого. Відтак жінка у романах письменниці переважно позиціонується як Інша – підвладна чоловікові представниця «другої статі» (С. де Бовуар). Найвиразніше це втілено в романі-дистопії «Історія Служниці» (*The Handmaid's Tale*, 1985).

Творчий доробок М. Етвуд є предметом ретельного вивчення перш за все у західному літературознавстві. Аналіз праць західних дослідників дає підстави говорити про наявність у романах М. Етвуд і зокрема в її дистопії «Історія Служниці» таких ключових проблематико-тематичних пластів, як: феміністичний (Р. Гупта, Т. Дінуччі, А. Малак, А. С. Моуда, Ф. Толан, С. Томк та ін.), постколоніальний (Г. Блекфорд, А. Вейс, К. Лабудова, А. Лафлен, Д. Кетгерер та ін.), релігійний (Ф. Сторей, Дж. Сторей та ін.), екологічний (Д. Бандьопадгай, Г. Бергталлер, Дж. Гловер та ін.), апокаліптичний (М. Боско, Е. Фугеєма, Г. Дженінгс, І. Кук, К. Стайн та ін.).

Західні критики (К. Стайн, Г. Стайлз, А. Вайс та ін.) аналізують також стиль письменниці, називають його іронічним, навіть близьким до сатиричного. Гостру іронію, за їхніми словами, М. Етвуд художньо реалізує шляхом використання біблійного дискурсу (для розвінчання релігійних догм описаних у творах теократичних держав і спільнот) та авторських неологізмів (для викривання дискурсу тоталітарної держави і споживачього суспільства) [12, с. 58; 10, с. 229; 14, с. 120].

На відміну від західної літературознавчої критики, в українському літературознавстві творча спадщина М. Етвуд досліджена ще мало: її вивченню присвячені дві наукові праці (Н. Овчаренко і М. Воронцової) і кілька статей (Ю. Жаданова,